

Trends of Tourism Industry in Iran

Masood Salmani¹, Mehdi Ahmadian^{2*}

1. M.Sc. in Industrial Engineering-Futures Studies, Institute of Higher Education Non-profit of Tolou Mehr, Qom, Iran

2. Ph.D. of Futures Studies, University of Tehran, Tehran, Iran

(Received: June 10, 2022; Accepted: August 3, 2022)

Abstract

The main purpose of this research is to determine what trends in the tourism industry in recent years can be explained and then, by obtaining high-handed trends as well as the main trends, how it will be outsourced, and by analyzing different trends, the future state of the industry. The tourism of the country will be, and the practical goals of this research will be in future with the prospect of the tourism industry's boom and increase the employment and income of the country's tourism industry. What trends can be explained by changes in the tourism industry in recent years? The method used in this research is the research process. The main goal of the research process, like any other research in the future, is to prescribe the future. Together with these prescriptions, feeds of other methods are also provided, with the continuation of the process, the introduction of deep injections of Thrush Ghasheri. The process of researching raw data and processed data in a given way and, by deducing the relationships between them, gives meaning and direction to the massive amount of data. Upstream tourism trends of Iran and the main trends of tourism industry in Iran. After reviewing the trends with the help of the experts about whether they are honest in Iran, as well as their level of stability, the upstream trends of tourism in Iran have been obtained, which is briefly discussed and examined all their implications.

Keywords: Research process, Tourism Industry, Trend.

* **Corresponding Author, Email:** m.ahmadian@ut.ac.ir

روندهای صنعت گردشگری ایران

مسعود سلمانی^۱، مهدی احمدیان^{۲*}

۱. کارشناسی ارشد مهندسی صنایع-آینده پژوهی، مؤسسه آموزش عالی طلوع مهر، قم، ایران

۲. دکتری آینده پژوهی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۲)

چکیده

هدف اصلی پژوهش این است که تغییر و تطور صنعت گردشگری ایران طی سال‌های اخیر با چه روندهایی قابل تبیین است و سپس، با به دست آوردن روندهای بالادستی، همچنین، روندهای اصلی، برون‌یابی آن در آینده چگونه خواهد بود و با تحلیل روندهای مختلف، وضعیت آینده صنعت گردشگری ایران چگونه خواهد بود و اهداف کاربردی این تحقیق در آینده با رویکرد رونق‌بخشی صنعت گردشگری و افزایش اشتغال و درآمد صنعت گردشگری ایران کشور است. تغییر و تطور صنعت گردشگری ایران طی سال‌های اخیر با چه روندهایی قابل تبیین است؟ روش پژوهش روندپژوهی است. هدف اصلی روندپژوهی مانند هر روش دیگر در آینده‌پژوهی، تجویز آینده‌ساز است. در کنار این تجویزها، خوراک روش‌های دیگر هم فراهم می‌شود تا در ادامه، فرایند، تجویزهای عمیق‌تر و راه‌گشایی ارائه شوند. روندپژوهی داده‌های خام و پردازش شده در دیده‌بانی را دریافت می‌کند و با استنباط روابط بین آن‌ها به حجم انبوه داده‌ها نظم، معنا و جهت می‌دهد. روندهای بالادستی گردشگری ایران و روندهای اصلی صنعت گردشگری ایران. پس از بررسی روندها به کمک خبرگان در خصوص اینکه در ایران صادق هستند، همچنین، میزان پابرجایی آن‌ها روندهای بالادستی گردشگری ایران به دست آمد که در زمینه آن‌ها مختصر بحث صورت گرفته و کلیه پیامدهای آن‌ها را بررسی می‌شود.

واژگان کلیدی: روند، روندپژوهی، صنعت گردشگری.

مقدمه

گردشگری به عنوان بزرگترین صنعت خدماتی جهان و آینده‌پژوهی به عنوان علم مطالعه و پیش‌بینی روندهای آتی در حوزه‌های مختلف ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند به نوعی که توسعه گردشگری را نمی‌توان بدون مطالعه روندهای گذشته و طراحی و تدوین برنامه‌هایی برای آینده تصور کرد. با توجه به اینکه انگیزه‌های گردشگران از سفر به مقاصد مختلف در طول سال‌های گذشته تغییر کرده است. به هر حال، در حال حاضر جهان با روندهایی در گردشگری بین‌المللی رو به روست و آینده‌پژوهان حوزه گردشگری باید با پایش روندهای کنونی برای مطالعه و تحلیل روندهای آینده گردشگری از تکنیک‌ها و ابزارهای نوین بهره‌مند شوند. در ایران نیز اهمیت توجه به این امر در عرصه‌های کلان سیاستگذاری با توجه به اینکه توسعه گردشگری باعث ایجاد اشتغال بالا و پایدار می‌شود، به‌درستی شناخته شده و اقداماتی نظیر چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در حوزه گردشگری و رسیدن به ۲۰ میلیون گردشگر تا سال ۱۴۰۴ نشان‌دهنده اهمیت دادن به این امر در حیطه‌های کلان سیاستگذاری است. صنعت گردشگری یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشورهاست که بیش از بخش‌های دیگر نسبت به شرایط توسعه آسیب‌پذیر است و دولت‌ها در توسعه استراتژیک این بخش نقش مهمی ایفا می‌کنند و همواره تلاش می‌کنند فعالیت‌های توسعه‌های و سیاست‌های خلاقان‌های برای ایجاد یک صنعت گردشگری توسعه‌یافته، رقابتی و پایدار داشته باشند. به هر حال، با وجود اهمیت بی‌بدیل صنعت گردشگری در جهان و اهمیت توجه در عرصه‌های کلان سیاستگذاری سیاستمداران، ایران کماکان در رتبه‌بندی جهانی گردشگری جایگاه مناسبی ندارد. سازمان‌های متولی این امر سعی کرده‌اند وضعیت گردشگری را توسعه بخشند و سیاست‌گذاری‌ها باید به گونه‌ای باشد که نگرش آینده‌نگرانه در این صنعت تشویق شود. در پژوهش حاضر روندهای گردشگری جهان بررسی خواهد شد و با روش‌ها و تکنیک‌های آینده‌پژوهی و با استفاده از آمار و ارقام به دست آمده و روندهای گردشگری جهانی و همچنین، روند آمار میزان گردشگران داخلی و خارجی سال‌های اخیر استفاده کرده و روندهای صنعت گردشگری ایران را برای سال‌های آینده شناسایی و عوامل محتمل تأثیرگذار بر آینده این صنعت در ایران بررسی می‌شود و با توجه به روندهای اصلی به دست

آمده از تحقیقات و نتایج، توصیه‌هایی در جهت بهبود شرایط آینده گردشگری ارائه می‌شود و با توجه به وضعیت فعلی صنعت گردشگری در ایران به نتایجی دست یافته می‌شود که برنامه‌ریزان این صنعت بتوانند از این نتایج و توصیه‌ها در برنامه‌ریزی‌های آتی کشور استفاده کافی را ببرند. روندهای صنعت گردشگری در ایران با توجه به دورنمای آینده این صنعت و با توجه به اسناد بالادستی در زمینه این صنعت که جایگاهی بالا برای این صنعت در نظر گرفته است از جمله سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ بسیار مورد توجه است و با توجه به سوابق میراث فرهنگی کهن و جاذبه‌های طبیعی زیاد و ظرفیت‌های صنعت گردشگری ایران، و همچنین، با توجه به سابقه دیرین این صنعت و ظرفیت معرفی فرهنگ اسلامی ایران باعث شده نگاه آینده‌نگری در زمینه گردشگری در کشور افزایش یابد. بنابراین، این تحقیق درصدد است روندهای گردشگری ایران را بررسی و عوامل محتمل تأثیرگذار بر آینده این صنعت در ایران را بررسی کند و به برنامه‌ریزان ملی و کشوری در برنامه‌ریزی‌های آتی کمک کند و خلأ هرگونه تحلیل آینده‌پژوهی در این زمینه را پر کند.

در زمینه ضرورت انجام تحقیق نیز باید عنوان کرد با وجود تلاش‌های فراوان در کشور به جهت افزایش گردشگران خارجی و حتی داخلی و افزایش در آمد حاصل از حضور گردشگران تاکنون پژوهش‌های جامعی از روندهای این صنعت در ایران انجام نگرفته است و خلأ ناشی از این تحقیق باعث شده که در این تحقیق با توجه به اسناد بالادستی و روندهای اصلی گردشگری بتوان دورنمای روشن‌تری از این صنعت را ترسیم کرد، چون اگر آینده این صنعت به خوبی شناسایی نشود و به جای اینکه از این صنعت به جهت رشد اقتصادی استفاده شود، از مسیر چشم‌انداز آینده که همان سند ۱۴۰۴ است، غافل شد، و نمی‌توان به جایگاهی که انتظار آن است، دست یافت؛ از جمله اشتغال را که از بزرگترین دغدغه‌های کشور به شمار می‌رود در این صنعت تقویت کرد و درآمدهای اقتصادی کشور را رشد داد و با توجه به رقابتی که در جهان در عرصه صنعت گردشگری وجود دارد نمی‌توان همگام با دیگر کشورهای در حال توسعه این صنعت را رشد داد.

خوشبختانه با توجه به چشم‌انداز توسعه ایران اسلامی در زمان حاضر مسیر توسعه بسترهای اجرایی به منظور حصول به دستاوردهای لازم مهیاست و در عرصه صنعت گردشگری نیز ایران به

دنبال توسعه است و برنامه‌ریزان امر در زمینه جذب گردشگر سعی دارند در مسیری شتابان به پیش روند با توجه به این موضوع این امر نیاز به یک تحقیق جامع و گسترده دارد. به ویژه تحقیقی که بتواند با توجه به چشم‌انداز توسعه ایران و روندهای گردشگری مسیر برنامه‌ریزی را برای برنامه‌ریزان مشخص کند. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که روندهای صنعت گردشگری ایران چگونه است؟

مبانی نظری

گردشگری

گردشگری عبارت است از مجموعه کارهایی که یک فرد در سفر و در مکانی غیر از محیط عادی خود برای مدتی که کمتر از ۲۴ ساعت و بیشتر از یک سال نیست، انجام می‌دهد، و هدف آن سرگرمی، تفریح، استراحت، ورزش، دیدار با اقوام و آشنایان، کسب و کار، مأموریت، شرکت در سمینار یا کنفرانس، درمان، مطالعه، تحقیق، فعالیت‌های مذهبی و فعالیت‌هایی از این قبیل است (WTO, ۱۹۹۹).

آینده‌پژوهی

آینده‌پژوهی در زبان فارسی با دو واژه Foresight و Futures Studies در زبان انگلیسی نزدیکی معنایی دارد، ولی از نظر مفهومی دقیقاً معادل این دو واژه نیست. آینده‌پژوهی در ریشه مفهومی خود معادل است با «پی‌جویی آنکه آید» (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴). کلمه با Futures با «s» به این دلیل استفاده شده است که تشخیص رشته بودن و جداسازی این حوزه از حوزه‌های علمی دیگر امکان‌پذیر باشد و یکی از تعاریف عام آینده‌پژوهی مطالعه نظام‌مند آینده‌های ممکن، محتمل و مرجح و دیدگاه‌ها و جهان‌بینی و اسطوره‌های بنیادین هر آینده است (عنایت ا...، ۱۳۹۳).

موضوعات آینده‌پژوهی دربرگیرنده گونه‌های «ممکن»، «محتمل» و «مطلوب» برای دگرگونی از حال به آینده می‌باشند. (کورنیش، ۱۳۹۴).

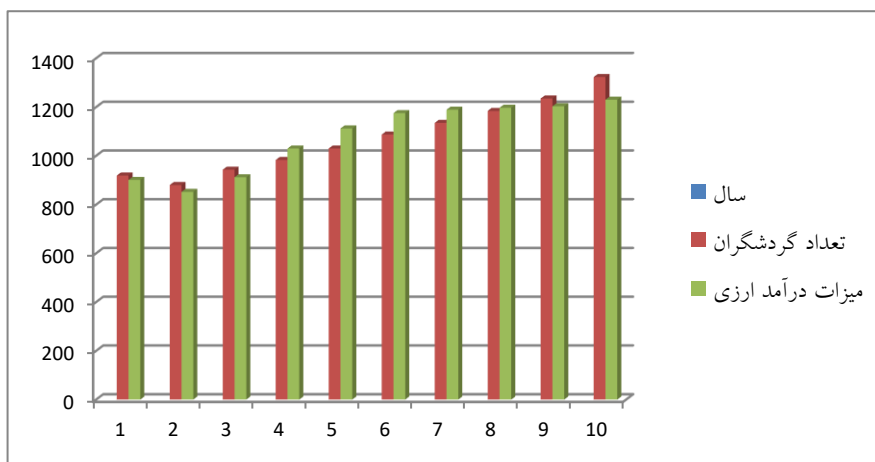
در پژوهش حاضر از روش روندپژوهی استفاده شده است. هدف اصلی روندپژوهی مانند هر

روش دیگر در آینده‌پژوهی، تجویزهای آینده‌ساز است. روندپژوهی داده‌های خام و پردازش شده در دیده‌بانی را دریافت می‌کند و با استنباط روابط بین آن‌ها، به حجم انبوه داده‌ها نظم، معنا و جهت می‌دهد (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴، ص ۱۰۷).

روندها و مقایسه آماری گردشگری جهان طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۷

مقایسه آماری ۱۰ سال گذشته، سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۷ نشان دهنده رشد هر ساله تعداد گردشگران به استثنای سال ۲۰۰۹ در سراسر دنیا است. همچنین، میزان درآمد ارزی حاصل از گردشگری رشد کرده است. شکل ۱ وضعیت میزان گردشگری و درآمدهای ارزی حاصل از آن در جهان را طی سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۱۷ نشان می‌دهد.

در یک نمودار کلی وضعیت میزان گردشگری و درآمدهای ارزی حاصل از آن در جهان را طی سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۱۷ نشان داده شده است.

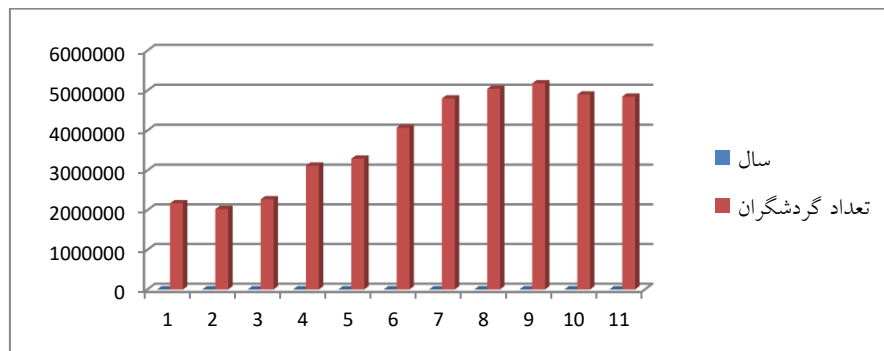

شکل ۱. روند تعداد گردشگری و درآمد ارزی ناشی از آن در جهان طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۷

همان‌طور که مشاهده می‌شود میزان گردشگری و درآمد ناشی از آن با گذشت زمان در کل جهان افزایش یافته است.

روندها و مقایسه آماری گردشگری ایران طی سالهای ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۶ (۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷)

در شکل ۲ نمودار وضعیت میزان گردشگری ایران را طی سالهای ۱۳۸۶-۱۳۹۶ نشان داده شده است.

شکل ۲. نمودار میزان گردشگری ایران طی سالهای ۱۳۸۶-۱۳۹۶

با توجه به آمارهای به دست آمده وضعیت گردشگری ایران نشان دهنده کاهش چند درصدی در سالهای اخیر است و اگر این روند ادامه یابد وضعیت گردشگری ما با آنچه که در برنامه توسعه و چشم انداز سال ۱۴۰۴ عنوان شده فاصله بسیاری می گیرد.

پیشینه روندهای اصلی گردشگری ایران و جهان

اکنون با توجه به منابع موجود و مقالات مطالعه شده و همچنین، جمع بندی اطلاعات موجود روندهای جهانی، روندهای بالادستی فهرست می شود و در پایان روندهای گردشگری ایران با توجه به روندهای جهانی عنوان شده در منابع موجود فهرست می شود.

روندهای بالادستی جهانی

روند جهانی فقر و نابرابری: این روند که در سالهای اخیر نمایان شده نشان دهنده کاهش میزان فقر و نابرابری بوده است و طی سالهای اخیر وضعیت رفاهی غالب مردم بهبود یافته است. پیامد این روند ایجاد رفاه نسبی بین مردم جهان بوده و این روند در ایران نیز مشهود بوده است. بنابراین، این روند تأثیر مستقیم بر میزان گردشگری گذاشته است.

روند رشد جمعیت: همانگونه که آمارها نشان می‌دهد تعداد جمعیت جهان در حال افزایش بوده و این رشد کماکان ادامه خواهد داشت. با توجه به آمارهای داخلی جمعیت کشور نیز در سال‌های اخیر از رشد چشم‌گیری برخوردار بوده است. از جمله پیامدهای این روند نیاز به اشتغال بیشتر و ایجاد شرایط بهتر جهت آن‌ها است.

روند پیری جمعیت: با توجه به اینکه جمعیت جهان رو به افزایش است، ولی به دلیل مشکلاتی که در جوامع و خانواده‌ها، در سال‌های اخیر میزان رشد باروری کاهش داشته و خانواده‌ها سعی کرده‌اند دست به کنترل جمعیت بزنند و این خود پیامدهایی را به همراه داشته است. از جمله می‌توان به کاهش نیروی کار جوان و افزایش هزینه‌های پزشکی اشاره کرد. در ایران نیز این روند محسوس بوده است.

روند امید به زندگی: با توجه به اینکه جمعیت جهان رو به پیری می‌رود؛ ولی انسان‌ها سعی دارند شرایط زندگی خود را بهبود دهند و میزان امید به زندگی در آن‌ها افزایش یافته است و هر ساله علاقه انسان‌ها به ورزش و گردشگری در سنین بالا افزایش داشته است. البته اگر در کشور ایران نیز بررسی شود، می‌توان به این نتیجه رسید.

روند مهاجرت: در سال‌های اخیر مهاجرت رشد داشته است، یا از روستاها به شهرها یا از کشورهای کمتر توسعه‌یافته به کشورهای دارای اقتصاد جهانی قوی‌تر. در سال‌های اخیر علت عمده این مهاجرت بیکاری عنوان شده است. با توجه به اینکه در سال‌های اخیر در مناطق مختلف خشکسالی حاصل شده و میزان کشاورزی کاهش داشته است، مهاجرت از روستاها رشد زیادی نشان داده است. البته این مورد در ایران بیشتر بوده که این موضوع پیامدهای فراوانی با خود داشته از جمله مشکلات مسکن و محرومیت، جرم و ناامنی، قاچاق انسان، خشونت و ناآرامی‌های اجتماعی.

روند شهرنشینی: با افزایش جمعیت مهاجرت‌های داخلی و بین‌المللی بیشتر می‌شود و به‌خصوص مهاجرت از مناطق روستایی به شهرها خیلی سریعتر انجام می‌پذیرد. پیامدهای این روند عبارت‌اند از کاهش کشاورزی، افزایش نابرابری‌ها، نگرانی در خصوص ایمنی، تغییرات در الگوی

خانواده‌ها، شغل‌های غیر رسمی، مشکلات مسکن و خطرات زیست محیطی. با توجه به روند عنوان شده باید بیان کرد در ایران نیز این روند وجود دارد، حتی در برخی موارد شاید بتوان عنوان کرد سرعت این امر در ایران بیشتر از برخی کشورهای دیگر است.

روند تغییرات آب و هوایی: در سال‌های اخیر با توجه به شرایط زیست محیطی و تغییرات حاصل شده آب و هوایی و افزایش دمای سطحی زمین میزان بارندگی کاهش یافته است و این امر باعث شده خشکسالی و کمبود آب زیاد شده و کشاورزی بسیار کاهش یابد و این امر پیامدهای زیادی به همراه داشته که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از افزایش بیکاری و افزایش مهاجرت به شهرها و تخریب زمین. در ایران نیز طی سال‌های اخیر کم‌آبی و خشکسالی باعث شده کشاورزی‌ها از بین بروند و مهاجرت از روستاها به سمت شهرها زیادتر شود که به پیامدهای شهرنشینی و مهاجرت قبلاً اشاره شد، در خصوص گردشگری نیز باید گفت با توجه به اینکه در سال‌های اخیر مردم بیشتر گردشگری را به مناطق خوش آب و هوا و سرسبز انجام می‌دهند و به خصوص به روستاهای خوش آب و هوا و بکر و همچنین، برای گردشگران وضعیت بهداشتی مناطق بسیار مهم است و این امر در ایران نیز تأثیرپذیر است.

روند بحران‌ها و شوک‌ها: در این خصوص می‌توان به بحران‌های اقتصادی و مالی جهانی اشاره کرد، همچنین، شوک‌های قیمتی به ویژه در نفت و غیر قابل پیش‌بینی بودن بازارهای جهانی و انجام عملیات‌های تروریستی و بلایای طبیعی در نقاط مختلف جهان. برخی پیامدهای این روندها عبارت‌ند از افزایش بیکاری، اختلافات و خشونت‌های ملی و بین‌المللی، عدم اطمینان به سرمایه‌گذاری. این روندها در ایران نیز همیشه وجود داشته است.

روند توسعه مالی: منابع عمومی داخلی یک منبع کلیدی برای تأمین مالی فعالیت‌های توسعه‌های است. براساس برآوردهای سازمان ملل متحد وام‌های رسمی، کمک‌های مالی، تعهدات بدهی و همکاری‌های بین‌المللی باعث روند توسعه مالی کشورها می‌شود. در خصوص ایران نیز با توجه به مشکلات اقتصادی، توسعه مالی جهت اداره بهتر جامعه ضرورت دارد این روند نیز مانند مورد قبلی می‌تواند بر میزان گردشگر به کشور تأثیر گذارد.

روند رشد فناوری: همان‌گونه که مشهود است فناوری در اکثر علوم و بخش‌ها از رشد قابل قبولی برخوردار بوده است. این روند بر رشد خیلی از علوم تأثیرگذار بوده است. از جمله گسترش هوش مصنوعی، گسترش اتوماسیون، رباتیک و همچنین، رشد پردازش اطلاعات و رشد کسب و کارهای جدید و تبدیل صنایع و همچنین، این علم در بخش مالی نیز بسیار تأثیرگذار بوده است، حتی در کاهش ترافیک و کاهش مصرف انرژی و افزایش سود اقتصادی و تولید مشاغل جدید. پیامدهای این رشد بهبود بهره‌وری نیروی کار و رشد اقتصادی و سیاسی در کلیه جوامع بوده است. رشد فناوری در سال‌های اخیر بر صنعت گردشگری تأثیر بسیار بالایی داشته است. گردشگران با توجه به رشد بالای فناوری سعی می‌کنند برای رفاه گردشگری از تمام امکانات مفید این بخش استفاده کنند، از جمله رشد در تلفن همراه، اینترنت، حمل و نقل و غیره.

روند جهانی شدن: این روند در اغلب بخش‌ها می‌تواند تأثیرگذار باشد، از جمله بخش اقتصادی و سیاسی. با توجه به وجود اتحادیه‌ها و گروه‌های اقتصادی و سیاسی در جهان، این روند می‌تواند آثار مثبتی بر جوامع در حال رشد داشته باشد. این روند می‌تواند بر گردشگری نیز تأثیر بالایی داشته باشد.

روند رشد بیوتکنولوژی: بیوتکنولوژی در سال‌های اخیر از رشد قابل قبولی برخوردار بوده است. از جمله موارد آن مهندسی ژنتیک است که در درمان از طریق ژنتیک بیماران، گسترش طول عمر، افزایش تولید مواد غذایی، گسترش انرژی و حمل و نقل، تغییرات بهداشتی، محیط زیست و چالش‌های کشاورزی و تولید داروهای جدید، همچنین، رشد فناوری نانو.

روند حضور زنان: در سال‌های اخیر تبعیضات و اختلافات جنسی تا حدودی از بین رفته و زنان در اکثر جوامع در بخش‌های اقتصادی و سیاسی حضور چشمگیری داشته‌اند. البته این حضور پیامدهایی نیز داشته از جمله کاهش باروری و افزایش پیری جمعیت جوامع.

روند گسترش تروریسم: با توجه به تنش‌های به‌وجود آمده در جوامع و همچنین، رشد فناوری خطرات ناشی از تروریسم نیز افزایش یافته است. البته در این خصوص اشاره شده که خطرات تنها طبق روال قبل نیست و اکنون حملات تروریستی پیشرفت چشمگیری داشته است، از جمله حملات سایبری، نفوذ و گسترش ویروس‌ها و غیره.

روند رشد فناوری اطلاعات: رشد پردازش اطلاعات و رشد کسب و کارهای جدید و تبدیل صنایع، همچنین، این علم در بخش مالی نیز بسیار تأثیرگذار بوده است، حتی در کاهش ترافیک و کاهش مصرف انرژی و افزایش سود اقتصادی و تولید مشاغل جدید شده است. پیامدهای این رشد بهبود بهره‌وری نیروی کار و رشد اقتصادی و سیاسی در همه جوامع بوده است.

روند تغییر قدرت جهانی: قدرت‌های بین‌المللی در چند سال اخیر تغییر کرده‌اند و جابه‌جایی قدرت نمودار شده است و برخی کشورهای قدرتمند جهانی قبل کناررفته و کشورهای جدید توانسته‌اند جایگاه خود را ارتقا دهند. از جمله پیامدهای این روند تغییرات سیاسی و اجتماعی در اکثر کشورها بوده است. این امر بر صنعت گردشگری جهان نیز تأثیرگذار بوده است.

روند اینترنت اشیا: در سال‌های اخیر علم و فناوری رو به رشد بوده و از جمله این علوم می‌توان به علم ارتباطات اشاره کرد. اینترنت نیز از جمله موارد مرتبط به این علم بوده که در سال‌های اخیر بر روی اکثر علوم تأثیرگذار بوده است. پیامدهای این روند رو به رشد افزایش کسب و کارهای جدید و دیجیتالی و سهولت انجام امور مالی و اقتصادی و بسیاری موارد دیگر بوده است. این علم بر روی صنعت توریسم و گردشگری تأثیر مستقیم داشته و کسب و کارهای مرتبط با گردشگری، از جمله شرکت‌های مسافرتی آنلاین، دفاتر مسافرتی دیجیتال و شرکت‌های حمل و نقل اینترنتی رشد فراوانی داشته‌اند.

روند پیشرفت تکنولوژی: در سال‌های اخیر با توجه به رشد علوم و فناوری، صنعت نیز رشد کرده و تکنولوژی‌های جدید رشد خوبی داشته‌اند. این گسترش علوم بر روی صنعت گردشگری نیز تأثیر گذاشته و باعث شده است گردشگران از امکانات و تکنولوژی بهره بیشتری ببرند. عمده روند تأثیر تکنولوژی در موارد مطرح شده است. تکنولوژی و فناوری برای امنیت غذا و آب، برای سلامت و مراقبت‌های بهداشتی و پزشکی، فناوری‌های آموزشی، انرژی‌های تجدیدپذیر و خورشیدی، حمل و نقل، تکنولوژی تلفن همراه، تکنولوژی صنعتی و فضایی.

روند رقابت‌پذیری: برخی دولت‌ها با توجه به پیشرفت فناوری و تکنولوژی سعی می‌کنند در عرصه رقابت بر دیگر دولت‌ها پیشی بگیرند، از جمله در فضا، ماهواره، سلاح‌های جدید، جنگ‌افزارهای سایبری و رشد نظامی در فضا و دریا و زمین و همچنین پیشرفت در فناوری اطلاعات.

روند پیشرفت فناوری نانو: متخصصان این فناوری با مطالعه بر روی برخی ویژگی‌های خاص مثل شدت مقاومت، مشخصه‌های الکتریکی و اصطکاک در این زمینه پژوهش می‌کنند. ممکن است تا سال ۲۰۲۰ نانوالکتریک جایگزین مایکروالکترونیک شود. محققان در پی آن هستند که در آینده با ساخت نانو میکروسکوپ و نانو روبات به مطالعه بافت‌ها و سلول‌های سرطانی بپردازند.

روند بهبود رفاه: رفاه یک کلان روند مهم است، رشد اقتصادی باعث تغییر در تقاضا در انواع جدید محصولات می‌شود، در نتیجه ساختار کسب و کار نیز تغییر می‌کند. در کوتاه‌مدت، سبب تغییر ساختاری، اجتماعی و اقتصادی و گذار از جامعه کشاورزی به جامعه صنعتی یا دانش‌محور می‌شود. هنگامی که رشد رفاهی بیشتر شود، نیاز به سرگرمی‌های جدید، ارائه خدمات، پس‌انداز و سرمایه‌گذاری نیز تغییر می‌یابد. رفاه و مصرف بیشتر متعاقباً میزان هزینه، قیمت و سود را نیز تغییر خواهد داد.

روند تجاری‌سازی: تجاری‌سازی، به عرضه فزاینده نیازهای انسان در بازارهای خصوصی که هر دو محور عرضه و تقاضا را در بر می‌گیرد، گفته می‌شود. تجاری‌سازی با سایر کلان روندها مثل جهانی‌شدن، رفاه، فردگرایی و زندگی دیجیتال ارتباط تنگاتنگ دارد. زندگی دیجیتالی، انسان‌ها را به جهانی‌شدن و اتصال به بازارهای جهانی آسان‌تر وصل می‌کند. از طرف دیگر، جهانی‌شدن ارتباط بسیار زیادی به تجاری‌شدن در سطح بین‌المللی دارد. همچنین، داشتن رفاه و ثروت بیشتر سبب سرعت‌بخشیدن به تقاضا و عرضه کالا می‌شود.

روند تحول در بهداشت و محیط زیست: در آینده شاهد تحولات عظیم‌تری را در زمینه کلان روند بهداشت و محیط زیست خواهیم بود. این کلان روند به بررسی و تحولات انواع بیماری‌ها، از قبیل چاقی، استرس و بیماری‌های روانی می‌پردازد. کودکان زیادی از آلرژی رنج می‌برند. روند مناسب بهداشت و محیط زیست از جمله روندهایی است که بسیار بر صنعت گردشگری تأثیر می‌گذارد. اگر گردشگران از وضع بهداشت مناطقی که قصد سفر به آنجا را داشته باشند، اطمینان داشته باشند آسوده‌تر سفر به آن مناطق را خواهند کرد.

روند شتاب در تولید: انقلاب صنعتی، نشانه شروع افزایش شتاب در تولید، مصرف، برقراری

ارتباط، حمل و نقل، و تعامل بیشتر مردم به وجود آورد. سرعت تغییر بسیاری از این موارد در واحد زمان است و تعداد مطلق برای آن وجود ندارد، نه تنها اطلاعات، بلکه محصولات نیز در بازارها با سرعت بیشتری عرضه می‌شود. سرعت زیاد تغییر سبب سازماندهی مجدد شرکت‌ها و سازمان‌ها می‌شود. این شتاب باعث شده مثلاً در حمل و نقل تغییرات عمده‌ای حاصل شود و این روند بر صنعت گردشگری نیز تأثیر فراوانی داشته است.

روند سازماندهی شبکه‌ای: ورود به شبکه، بخشی طبیعی از انسان بودن است. ارتباطات مرکز اتصال به تمام شبکه‌ها است. زیرا ارتباط سبب معنادار شدن اجتماع، فرهنگ، هویت و اقتصاد می‌شود. سازماندهی شبکه یک کلان‌روند است، زیرا شبکه تبدیل به یک اصطلاح مرکزی و راهی برای نفوذ در فکر بشر شده است. حمل و نقل ارزان‌تر، زیرساخت‌های بهتر، اینترنت، موبایل، افزایش رفاه، فرصت ایجاد ارتباط و سازماندهی شبکه‌ها را تغییر داده است. توسعه این کلان‌روند ارتباط تنگاتنگی با سایر کلان‌روندها نظیر دیجیتالی‌شدن، جهانی‌شدن، فردگرایی، رفاه و تجاری‌سازی دارد. ارزش یک شبکه با افزایش تعداد اعضای آن افزایش می‌یابد. تنها ۲ سال پس از افتتاح شبکه جهانی وب ۱۰ میلیون کاربر از آن استفاده می‌کردند. از آنجا که انسان به راحتی وارد شبکه‌های مجازی می‌شود، سازماندهی شبکه سبب ایجاد چالش‌های فراوانی برای انسان‌ها می‌شود. از جمله پیامدهای این روند عبارت‌اند از زیرساخت‌های بهتر، افزایش رفاه، حمل و نقل بهتر. این روند با توجه به پیامدهایی که عنوان شد بر صنعت گردشگری تأثیر بسزایی داشته و رشد خوبی را بر صنعت گردشگری ایجاد کرده است.

روند افزایش دما: با توجه به تغییرات جوی زمین، میزان دمای هوای زمین در طی سال‌های اخیر افزایش یافته است و این روند باعث شده وضعیت کشاورزی در نقاط مختلف تغییر کند و حتی در بعضی نقاط خشکسالی حاصل شود. از جمله پیامدهای این افزایش مشکلات زیست‌محیطی، آتش‌سوزی در جنگل‌ها، افزایش ذوب یخ‌ها، افزایش سطح آب دریاها و مواردی دیگر شده و این موارد خود نیز پیامدهایی داشته از جمله بیکاری، مهاجرت، شهرنشینی و غیره. البته با توجه به روندهای حاصل از این افزایش مشکلاتی را نیز جهت صنعت گردشگری ایجاد شده است.

روند افزایش تنش: در سال‌های اخیر اختلافات قومیتی و مذهبی باعث افزایش تنش بین کشورها و جوامع شده است و این روند همچنان ادامه دارد. این تنش‌ها باعث شده در برخی کشورها ناامنی زیاد شده و باعث شود تعداد گردشگرانی که قصد سفر دارند، به آن کشورها کاهش یابد.

روند گسترش هوش مصنوعی: با توجه به رشد فناوری استفاده از هوش مصنوعی نیز در خیلی از جوامع رشد کرده است، این روند در حال رشد است.

روند دیجیتالی شدن: زندگی دیجیتالی، انسان‌ها را به جهانی شدن و اتصال به بازارهای جهانی آسان‌تر وصل می‌کند. دیجیتالی شدن باعث می‌شود، صنایع غالباً متأثر شوند و صنعت گردشگری نیز از این امر مستثنا نیست.

روش‌شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در پژوهش حاضر روندپژوهی است. هدف اصلی روندپژوهی مانند هر روش دیگر در آینده‌پژوهی، تجویز آینده‌ساز است. در کنار این تجویزها، خوراک روش‌های دیگر هم فراهم می‌شود تا در ادامه فرایند، تجویزهای عمیق‌تر و راه‌گشای‌تری ارائه شوند. روندپژوهی داده‌های خام و پردازش شده در دیده‌بانی را دریافت می‌کند و با استنباط روابط بین آن‌ها به حجم انبوه داده‌ها نظم، معنا و جهت می‌دهد (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴، ص ۱۰۷). روندپژوهی می‌تواند از تکنیک‌های مختلفی همچون تکنیک‌های ریاضی برای استنباط روند و تحلیل تکمیلی آن استفاده کند، اما محدود به این تکنیک‌ها نبوده و افقی فراتر از آن‌ها دارد. استفاده از تکنیک‌های گفتمانی و مشارکت خبرگان و ذی‌نفعان در این روش بسیار مهم است (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴، ص ۱۱۰).

برای آنکه روندپژوهی به اهداف خود دست یابد، باید گام‌های پژوهشی مشخصی طی شود. برای انجام این روش باید گام‌های پژوهش به‌درستی درک شوند و با انجام آن‌ها نتایج مورد نیاز حاصل شود.

گام‌های انجام پژوهش به شرح زیر است:

۱. انتخاب موضوع پژوهش: موضوع اصلی این پژوهش «روندهای صنعت گردشگری ایران»

است. موضوع با توجه به نیاز صنعت گردشگری به یک آینده‌نگری و همچنین، نظر برخی کارشناسان این صنعت مشخص شد و یک تیم پژوهشی با قدرت تحلیل قوی مشخص شد که این تیم شامل کارشناسان بخش گردشگری بود که در مراحل مختلف تحقیق از آنها استفاده می‌شود.

۲. **شناسایی، تکمیل و نقد منابع دانشی:** با کمک کارشناسان و اساتید، همچنین، تحقیقات مختلف منابع دانشی مختلفی شناسایی شدند که اغلب منابع لاتین بودند. با توجه به جمع‌آوری اطلاعات فراوان از منابع مرتبط با موضوع، و جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای سعی شد منابع قوی و معتبر و مرتبط با موضوع گردآوری شود.

۳. **تبیین روندهای بالادستی:** با جمع‌آوری منابع مرتبط با موضوع گردشگری و با توجه به مقالات و گزارشات حاصل و مراجعه به پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه و انجام کار کتابخانه‌ای، روندهای زیادی به دست آمد که با جمع‌بندی مطالب آنها، همچنین، خلاصه‌نویسی هر منبع و دقت در موارد روندهای گفته‌شده در منابع روندهای زیادی در خصوص روندهای بالادستی به دست آمد و با تحلیل آنها و فهرست کردن آنها، روندها گروه‌بندی شد و با فراهم‌شدن فهرستی از روندهای بالادستی که ۲۹ روند بودند و همچنین، مجموعه‌ای از نیروهای بیرونی تأثیرگذار بر مسأله، فهرست اولیه روندهای بالادستی شناخته شدند. بعد از اینکه روندهای بالادستی فهرست شد، به کمک همان منابع و اطلاعات پیامدهای هر روند در خصوص موضوع و مسأله ثبت شد.

۴. **استنباط روندهای اصلی از رویدادها و آمارهای سیستم:** با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از منابع موجود، همچنین، آمارهای گردشگری، اطلاعات اولیه به دست آمد.

۵. **تدوین فهرست اولیه روندهای اصلی:** ۲۹ روند بالادستی به دست آمده فهرست شده، و درباره روندها با کارشناسان و خبرگان صنعت گردشگری مصاحبه‌ای انجام داده شد، و با بررسی تأثیر روندهای بالادستی بر روندهای صنعت گردشگری کشور و همچنین فهرست کردن روندهای فعلی تأثیرگذار بر صنعت گردشگری کشور روندهای اصلی به دست آمد و فهرست شد.

۶. **توصیف روندهای اصلی:** روندهای اصلی به دست آمده از فهرست تهیه‌شده تحلیل و توصیف شد.

۷. بررسی رابطه بین روندهای اصلی: پس از مشخص شدن عنوان هر روند و دسته‌بندی روندهای اصلی و توصیف هر روند ارتباط بین روندهای اصلی بررسی شد.
۸. تحلیل و ارزیابی پابرجایی روندهای اصلی: برای شناسایی عوامل تأثیرگذار بر هر روند از محصولات گام‌های پیشین استفاده شد.
۹. بررسی پیامدهای هر یک از روندهای اصلی: با تحقیق عوامل تأثیرگذار بر روند و برآورد پابرجایی آن، می‌توان پیامدهای هر روند را عمیقاً سنجید. برای این منظور پیامدهای هر یک از روندها به شکل انفرادی بررسی شده و ثبت می‌شوند.
۱۰. گمانه‌زنی درباره آینده صنعت گردشگری و دورنماسازی: مطالعه هر روند و پیامدهای آن تصویری جزئی از آینده به دست می‌آورد. با کنار هم گذاشتن روندها، پازلی ساخته می‌شود که دورنمایی از آینده ترسیم می‌کند. ساده‌ترین دورنمایی که از روندپژوهی حاصل می‌شود، دورنمای تداوم روندهاست که از برابری روندها به دست می‌آید (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴، ص ۱۱۸).
- در این بخش گزاره‌هایی درباره آینده صنعت گردشگری مشخص شد و با توجه به مصاحبه‌هایی که انجام گرفت، پیامدهای محتمل هر روند بیان شده در گردشگری مشخص می‌شود و بعد رویدادهای ناشی از تأثیر متقابل روندها صورت می‌پذیرد و بعد پیش‌بینی‌های تکمیلی خبرگان درباره رویدادهای بالقوه تأثیرگذار بر روندها مشخص می‌شود و بعد از این مرحله دورنماهای بدیل که بر پایه گزاره‌های انفرادی ساخته شدند، ثبت می‌شوند و در نهایت، توصیه‌هایی براساس دورنما یا دورنماهای صنعت گردشگری کشور بیان شد که این توصیه‌ها در اصل، همان اهدافی بودند که این تحقیق به دنبال آن‌ها بود.
۱۱. ارزیابی پایایی: با توجه به اینکه تحقیق انجام گرفته تا بازه زمانی سال ۱۴۰۴ بوده است، باید با کمک کارشناسان و خبرگان صنعت گردشگری، و همچنین، ذینفعان این صنعت دوره‌های زمانی بازننگری و شیوه‌های بازخوردگیری مشخص شود چون اسناد آینده‌پژوهی باید پیوسته با محیط تعامل داشته باشند و به‌روز شوند.
- با توجه به موضوع تحقیق و روش مورد استفاده، بخش عمده جمع‌آوری اطلاعات به صورت

کتابخانه است. البته به دلیل محدود بودن اطلاعات با توجه به روش انتخابی تحقیق بخشی از اطلاعات عمده به کمک مصاحبه با خبرگان و صاحب نظران عرصه گردشگری جمع آوری و تحلیل می شود. با توجه به محدود بودن جامعه آماری و در دسترس نبودن کلیه کارشناسان، در این تحقیق از حدود ۱۰ نفر از کارشناسان و خبرگان گردشگری به روش هدفمند با معیار اشباع نظری داده ها استفاده شد.

یافته های پژوهش

روندهای به دست آمده از مطالعه ادبیات پژوهش در قالب پرسشنامه و سؤالات مصاحبه در اختیار خبرگان قرار گرفت. نتیجه تحلیل داده های حاصل از مصاحبه روندهای زیر را در ایران نشان داد. **روند افزایش جمعیت:** با توجه به مطالب قبل مشخص شده جمعیت کشور رشد داشته است. البته میزان نرخ رشد جمعیت در سال های اخیر با توجه به اینکه دولتمردان سعی کردند، برنامه هایی را طراحی کنند تا رشد جمعیت کنترل شود و میزان جمعیت کاهش یابد، حتی با وجود مشکلات اقتصادی خانواده ها که خود عاملی بوده برای کنترل زاد و ولد در کشور ولی کماکان جمعیت رو به افزایش است و این روند تا سال ۱۴۰۴ همچنان ادامه خواهد داشت.

به گفته کارشناسان افزایش جمعیت باعث شده نیاز به رشد در اکثر زمینه ها در کشور به وجود آید. از جمله نیاز بیشتر به مسکن و شغل. در خصوص گردشگری نیز این روند باعث شده تعداد گردشگری داخلی افزایش داشته باشد. اکثر کارشناسان عقیده دارند افزایش جمعیت باعث افزایش تعداد گردشگر می شود؛ ولی این عامل خود به تنهایی نمی تواند باعث این رشد شود و الزامات دیگری نیز باید وجود داشته باشد که این روند یک روند مثبت شود. یعنی اینکه اگر شرایط اقتصادی برای افراد جامعه خوب باشد و اوقات فراغت برای افراد جامعه ایجاد شود می توان گفت افزایش جمعیت در میزان گردشگر تأثیر خواهد داشت. همچنین، وقتی نیاز به کسب و کار و درآمد و شغل در کشور در اثر افزایش جمعیت زیاد شود، بالطبع کسب و کارهای مرتبط با گردشگری نیز افزایش خواهد داشت. در ایران نیز در سال های اخیر سعی شده در زمینه گردشگری و شغل های مرتبط با آن برنامه ریزی های زیادی صورت گیرد و این باعث شده سرمایه گذاری در این بخش افزایش نشان

دهد و افرادی که در این بخش فعالیت می‌کنند سعی کردند برنامه‌های بهتری برای رشد ارائه کنند و این خود، باعث شده جذب گردشگران خارجی نیز رشد داشته باشد. البته در کشور با افزایش جمعیت مشکلاتی نیز ایجاد خواهد شد، از جمله نیاز بیشتر جامعه به رفاه و مسکن و آموزش بهتر و فراگیرتر.

روند پیری جمعیت: روند پیری جمعیت نیز روندی بوده که در سال‌های اخیر در کشور رشد داشته است. با برنامه‌هایی که برای کنترل رشد جمعیت در کشور طی چند سال گذشته تا حال انجام شده باعث شده جمعیت کشور به سمت کهنسالی برود و این امر همچنان ادامه خواهد داشت. از جمله پیامدهای این روند کاهش نیروی جوان در کشور بوده است. از جمله الزامات هر کشوری نیاز به نیروی جوان است و اگر جمعیت کشور پیر شود، در بخش‌های مختلف باعث خسران می‌شود؛ هم از لحاظ بخش صنعتی و هم از لحاظ امنیت ملی و بین‌المللی. این موضوع درخصوص گردشگری مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت که عنوان شد با افزایش سن جامعه در کشور هزینه‌های پزشکی در سال‌های اخیر افزایش داشته است. با وجود بالابودن این هزینه‌ها مشکلات اقتصادی فراوانی برای خانواده ایجاد شده است. بنابراین در سال‌های اخیر نیاز به گردشگری سلامت و پزشکی رشد خوبی از خود نشان داده و اغلب سالمندان جهت بهبود سلامت خود به سمت این گردشگری‌ها که شامل سفر به مناطق خوش آب و هوا، همچنین، مناطق طبیعی بوده است رو آورده‌اند. همچنین، در سال‌های اخیر مشخص شده است افراد سالمند سعی کرده‌اند به سفرهای زیارتی رفته و فرصت‌های فراغتی خود را بیشتر در این مناطق بگذرانند و این امر باعث رشد گردشگری مذهبی و زیارتی در کشور شده است. البته طبق سخن خبرگان در سال‌های گذشته فقط بر روی چند شهر مذهبی سرمایه‌گذاری شده، در حالی که با توجه به وجود آداب و سنت‌های مذهبی در اکثر مناطق کشور باید سعی شود با شناخت آن مناطق و سنت‌ها گردشگری مذهبی را گسترش داد.

روند افزایش امید به زندگی: در سال‌های اخیر تعداد بازنشستگان در کشور افزایش داشته و این افراد با توجه به اینکه اوقات فراغت زیادی یافته‌اند، سعی می‌کنند برای بهبود وضع سلامت و روحی خود به گردشگری (زیارتی، سیاحتی) روی بیاورند و میل امید به زندگی در این افراد رشد فراوانی داشته است. بنابراین، این امید باعث رشد گردشگری در کشور خواهد شد.

روند افزایش مهاجرت: آمارهای به دست آمده مشخص کرد، این روند در کشور وجود داشته و از رشد نسبتاً بالایی برخوردار بوده است. از جمله علل این امر نبود کسب و کار و شغل و درآمد در مناطق روستایی و شهرهای کوچک است. در سال‌های اخیر کمبود بارندگی و آب باعث شده خشکسالی اکثر مناطق کشور را در برگیرد. کشت و کار و کشاورزی‌ها از بین رفته و درآمد روستاییان کاهش داشته است و باعث شده است بیشتر روستاییان برای به دست آوردن درآمد مجبور به مهاجرت به شهرها شوند و البته دلایل دیگری دیگر این مهاجرت را می‌توان کمبود امکانات رفاهی و اجتماعی و آموزشی دانست که باعث شده خیلی از روستاییان و ساکنان شهرهای کوچک به جهت رفاه بیشتر به شهرها مهاجرت کنند تا بتوانند از زندگی راحت‌تری برخوردار باشند و این امر پیامدهایی با خود داشته از جمله مشکلات تهیه مسکن و همچنین مشکلات الگوی زندگی خانوادگی، اختلافات فرهنگی و روش‌های تربیتی.

در گردشگری نیز تأثیر این مهاجرت‌ها نمایان بوده و با توجه به خالی شدن از سکنه خیلی از روستاها و متروکه شدن آن‌ها سفر به آن مناطق کاهش یافته و گردشگران دیگر تمایلی برای سفر به آن مناطق ندارند و با این رویه خیلی از آداب و سنن که خود باعث می‌شده بسیاری از گردشگران به خصوص گردشگران خارجی را به آن مناطق سوق دهد از بین برود.

روند افزایش شهرنشینی: همان‌طور که در روند قبلی توضیح داده شد به دلایل خشکسالی‌های اخیر و کاهش کشاورزی در سال‌های اخیر، مردم در مناطق روستایی با مشکلات معیشتی روبه‌رو شده‌اند و باعث شده از روستاها به سمت شهرها مهاجرت کنند. همچنین، به دلیل وجود امکانات و رفاهیات بیشتر در شهرها این روند رشد داشته و همچنان ادامه خواهد داشت. پیامدهای این روند مشکلات ناشی از اختلافات فرهنگی، مشکلات مسکن و شغل است.

در زمینه گردشگری این امر تأثیر چندانی نمی‌تواند داشته باشد ولی به هر حال شرایط شهرنشینی به گونه‌ای است که نیاز شهرنشینان به گردش و تفریح در این سال‌ها افزایش یافته است، به خصوص افرادی که قبلاً در روستاها زندگی کرده‌اند و به لحاظ تداعی شدن خیلی از خاطرات از سمت شهرها به سوی روستاها عزیمت می‌کنند و این عامل باعث رشد گردشگری می‌شود.

روند تغییرات آب و هوایی: جهان در این سال‌ها با افزایش دما روبه‌رو شده است و همچنان این امر در سال‌های آتی ادامه خواهد داشت. این امر باعث شده بارندگی‌ها کاهش چشمگیری داشته باشد و به دلیل کمبود آب کشاورزی کاهش یافته خشکسالی افزایش یابد. این روند باعث می‌شود مهاجرت از مناطق روستایی به شهرها، بیکاری، تخریب زمین و شهرنشینی رشد یابد. گردشگری نیز دستخوش تغییرات می‌شود و سفر به مناطق مختلف به جهت تغییرات آب و هوایی کاهش می‌یابد.

روند رشد بحران‌ها و شوک‌ها: در ایران از اوایل انقلاب اسلامی تاکنون مشکلات سیاسی و اقتصادی زیادی حادث شده است، از جمله جنگ و تحریم‌ها. نابسامانی اقتصادی باعث می‌شود میزان گردشگری داخلی کاهش چشمگیری داشته باشد و حتی در میزان گردشگران خارجی نیز تأثیرگذار خواهد بود. البته با توجه وضعیت اقتصادی فعلی کشور و کاهش ارزش پول ایران باعث شده ساکنان کشورهای عربی به خصوص عراقی‌ها از این موقعیت استفاده کنند و تعداد گردشگران این منطقه به کشور رشد بالایی داشته و این خود نیز پیامدهای زیادی برای کشور خواهد داشت، از جمله افزایش قیمت برخی خدمات داخلی و همچنین، افزایش اختلافات اخلاقی و اجتماعی.

روند رشد فناوری: این روند که یک روند جهانی است در سال‌های اخیر در دنیا رشد خوبی داشته و در ایران نیز فناوری در سال‌های اخیر رشد بالایی داشته و این روند برای سال‌های آتی ادامه خواهد داشت. هرچند در ایران رشد فناوری نسبت به سطح جهانی کم‌تر بوده ولی به هر حال سعی شده این روند رشد افزایشی داشته باشد. این رشد باعث کسب و کارها و مشاغل جدید شده است. با رشد فناوری‌های الکترونیکی و دیجیتالی، رفاه گردشگران افزایش می‌یابد و با رشد صنایعی از قبیل تلفن همراه، لپ‌تاپ و برخی لوازم دیجیتالی و الکترونیکی گردشگران به سادگی می‌توانند برنامه‌های گردشگری خود را مدیریت کنند و از امکانات گردشگری مناطق مختلف اطلاع یافته و سفرهای آسوده‌تری داشته باشند.

روند افزایش تروریسم: در هر منطقه که احساس ناامنی شود، گردشگران سعی می‌کنند به آن مناطق سفر نکنند و باعث کاهش میزان گردشگر به مناطق ناامن می‌شود با توجه به اینکه در سال‌های اخیر به دلیل وجود جنگ‌های منطقه‌ای اطراف کشور ایران و تبلیغات جهانی نسبت به این امر باعث

شده برخی گردشگران خارجی ایران را نیز کشوری ناامن تصور کنند و کمتر به ایران سفر داشته باشند.

روند رشد اینترنت اشیا: از جمله پیامدهای این روند افزایش کسب و کارهای جدید، سهولت انجام امور مالی و اقتصادی و سرعت انجام بسیاری از کارهای اداری است. در گردشگری با ایجاد کسب و کارهای جدید با اینترنت از جمله ایجاد شرکت‌های مسافرتی آنلاین، دفاتر مسافرتی دیجیتال و همچنین، شرکت‌های حمل و نقل اینترنتی، گردشگری رشد خوبی داشته است. گردشگری با رشد اینترنت تغییرات قابل توجهی داشته است. از جمله مسیریابی‌های آنلاین توسط نرم‌افزارهای جدید و انجام امور مالی در هر زمان و هر نقطه و همچنین، دسترسی به مکالمات تصویری باعث شده گردشگران لذت سفر را بیشتر احساس کرده و علاقه بیشتری به گردشگری یابند و با امنیت بیشتری به مسافرت بروند.

روند رشد تکنولوژی: این روند نیز مانند رشد فناوری و اینترنت با رشد در جهان در ایران رشد یافته است. رشد تکنولوژی باعث شده گردشگران از امکانات در دسترس و باکیفیت‌تری بهره‌مند شوند، به خصوص درباره تکنولوژی‌های حمل و نقل، تلفن همراه، امکانات داخلی مکان‌های گردشگری از جمله هتل‌ها و مراکز رفاهی. بنابراین، با پیشرفت تکنولوژی می‌توان گفت گردشگری ساده‌تر و با امنیت بیشتری صورت می‌گیرد و افرادی که قصد سفر دارند، با توجه به مشغله‌های روزمره کاری و همچنین، زمان کم فراغت بتوانند به سفر بروند و برخی کارهای خود را در سفر انجام دهند.

روند افزایش رفاه: رفاه یک کلان‌روند مهم است. رشد اقتصادی باعث تغییر در تقاضا در انواع جدید محصولات می‌شود و باعث گذر از جامعه کشاورزی به جامعه صنعتی می‌شود. در شرایطی که رفاه حاصل شود نیاز به سرگرمی‌های جدید، ارائه خدمات بهتر بیشتر احساس می‌شود. در جهان رفاه رشد خوبی داشته است. در ایران نیز رفاه رشد کرده است، ولی شامل تمام اقشار جامعه نشده است. با توجه به آمارهای کسب‌شده، شرایط رفاهی روند رو به رشدی در کشور داشته است و یکی از پیامدهای این روند میل بیشتر مردم به گردشگری بوده است.

روند رشد بهداشت: بهداشت طی چندین سال پیش تاکنون رشد خوبی از خود نشان داده و با پیشرفت علم، روش‌های مبارزه با بیماری‌ها و خطرات ناشی از آن‌ها کامل‌تر شده است. در ایران نیز در طی سال‌های اخیر و با برنامه‌هایی که مسئولان بهداشتی کشور داشته‌اند، وضعیت بهداشت در اکثر مناطق رشد خوبی داشته است.

روند رشد دیجیتال شدن: در ایران نیز مانند کل جهان، با رشد علوم مختلف دیجیتالی اغلب امور دستخوش تغییرات زیادی شده‌اند. در گردشگری این رشد همانگونه که قبلاً به آن اشاره شد، باعث شده گردشگران اموری از جمله رزرواسیون آنلاین، انجام امور مالی و غیره را راحت‌تر انجام دهند و رشد این عامل باعث رشد گردشگری است.

روند تورم: آمار سال‌های اخیر نشان‌دهنده روند صعودی تورم در ایران بوده است. این روندگاهی تند و گاهی کندتر شده است. گردشگری نیز تابع همین روند شده و در زمان‌هایی که وضعیت اقتصادی جامعه ثبات بیشتری گرفته مردم راحت‌تر برای سفر برنامه‌ریزی می‌کنند. در شرایطی که وضعیت اقتصادی ثبات بیشتری داشته باشد مردم گردشگری را به عنوان یکی از نیازهای روحی خود می‌دانند و گردشگری رشد بیشتری می‌یابد.

روند رشد فرهنگی: درباره گردشگری باید گفت تفاوت فرهنگی گردشگران با ساکنان محلی باعث مشکلات فراوانی برای گردشگران می‌شود. یعنی باید با آموزش‌های لازم فرهنگ برخورد با گردشگران خارجی و حتی داخلی را به مردم آموزش داد. این امر می‌تواند باعث رشد گردشگری کشور شود.

روند جهانی شدن: جهانی شدن یک روند کلی است. ایران به دلیل مسائل سیاسی و اعتقادی نتوانسته است روابط بین‌المللی خود را رشد دهد و این امر در اکثر صنایع باعث کندی رشد شده است، ولی به هر حال بعد از انقلاب روابط با برخی کشورها رشد داشته و این به صورت یک روند ادامه‌دار خواهد بود و پیامد این روند در گردشگری این است که اگر روابط بین‌المللی رشد داشته باشد و ایران بتواند تعاملات خوبی با دیگر کشورها برقرار کند، می‌تواند باعث رشد گردشگری کشور شود.

روند رشد آموزش: در ایران نیز در سال‌های اخیر سعی شده است آموزش را از الزامات امور قرار دهند. رشد آموزش اکثر صنایع را تحت تأثیر قرار داده و موجب رشد آن‌ها شده است. در گردشگری پیامد این رشد افزایش سطح کیفیت خدمات‌دهی، افزایش شناخت از فرهنگ‌های مختلف است. رشد آموزش گردشگری در این سال‌ها در کشور ادامه داشته و همچنان در حال ارتقا است.

تأثیر روندهای بالادستی بر روندهای اصلی گردشگری ایران

با توجه به روندهای بالادستی ایران، این روندها در ایران می‌توانند تأثیرگذار بر بخش‌های مختلف گردشگری باشند. رشد جمعیت در سال‌های اخیر باعث شده افراد زیادی به لحاظ ایجاد شغل و کسب درآمد به سمت گردشگری سوق یابند و به لحاظ جهانی شدن گردشگری رشد این صنعت در سال‌های اخیر در کلیه کشورهای جهان تأثیر بسزایی بر جذب گردشگر در تمام نقاط جهان داشته و ایران نیز از این مورد دور نبوده است. بنابراین، رشد تکنولوژی در هر کشوری باعث رفاه مردم می‌شود و این رشد در گردشگری کشورها تأثیر مستقیمی داشته و در ایران نیز با رشد امکانات رفاهی و به خصوص رشد اینترنت و وسایل دیجیتالی باعث شده گردشگران خارجی با خیال راحت‌تری به ایران سفر کنند و همچنین، رشد بهداشت تأثیر مستقیم در رشد گردشگری هر کشوری خواهد داشت. با توجه به رشد بهداشت در کشورهای اروپایی و آمریکایی و همچنین، کشورهای شرق آسیا می‌توان به این نتیجه رسید جهت جذب گردشگر ه رکشوری با سعی کند وضعیت بهداشت را در کشور خود رشد دهد، تا بتواند وضعیت بسامان‌تری در جذب گردشگر داشته باشد و همچنین، تغییرات آب و هوایی باعث شده در کشور مناطق کم‌آب مهاجر زیاد داشته باشد و کشاورزی از رونق بیفتد و این امر تأثیر بسزایی در فعالیت‌های گردشگری به خصوص مناطق روستایی داشته است. همچنین همانگونه که مطرح شد، آموزش در هر کشوری می‌تواند باعث رشد فرهنگ و اطلاعات شود و در ایران نیز آموزش باعث شده رشد فرهنگی صورت گرفته که این امر تأثیر خود را بر گردشگری گذاشته است.

- در ادامه روندهای اصلی گردشگری در ایران فهرست می‌شود:
- خیزش گردشگران عراقی به ایران
 - افزایش سهم گردشگری نقاط دورافتاده (بکر)
 - رشد گردشگری سلامت (داخلی و خارج به داخل)
 - اینترنتی شدن فعالیت‌ها و خدمات مسافرتی و گردشگری
 - محوریت یافتن شبکه‌های اجتماعی در بازاریابی گردشگری
 - رشد نقش آفرینی پویان‌های محیط زیست در گردشگری
 - افزایش دغدغه‌های سیاسی و امنیتی سفر جهت گردشگران در بین دولتمردان
 - افزایش سرمایه‌گذاری در گردشگری
 - تقویت گردشگری به قصد تجربه‌های اجتماعی و فرهنگی
 - رشد گردشگری تاریخی
 - رشد بهداشت مکان‌های اقامتی و غذاخوری‌ها
 - رشد گردشگری آداب و سنت‌های محلی
 - افزایش سهم بازدید از صنایع دستی منطقه‌ای در گردشگری
 - رشد تورهای گردشگری گروهی به جای انفرادی:
 - رشد آموزش متولیان خدمات گردشگری (مشتری‌مداری)
 - رشد تبلیغات آمریکا علیه ایران
 - رشد فرهنگی گردشگری داخلی و خارج به داخل
 - رشد گردشگری آشپزی (افزایش ارزش غذای اصیل و محلی در ارزش سفر)
 - افزایش انگیزه‌های تجاری در سفرهای زیارتی و سیاحتی
 - رشد حمل و نقل هوایی

بحث و نتیجه‌گیری

پس از بررسی روندها به کمک خبرگان در خصوص اینکه در ایران صادق هستند یا نیستند و

همچنین، میزان پابرجایی آن‌ها روندهای بالادستی گردشگری ایران به‌دست آمد که در خصوص آن‌ها مختصر بحث صورت گرفته و کلیه پیامدهای آن‌ها بررسی شد. این روندها شامل روند افزایش جمعیت، روند پیری جمعیت، روند امید به زندگی، روند افزایش مهاجرت (داخلی و داخل به خارج)، روند افزایش شهرنشینی، روند تغییرات آب و هوایی، روند بحران‌ها و شوک‌ها، روند رشد فناوری و اطلاعات، روند جهانی‌شدن، روند اینترنت اشیا، روند رشد تکنولوژی، روند رشد رفاه، روند رشد بهداشت، روند رشد دیجیتال‌شدن، روند تورم، روند رشد فرهنگی، و روند رشد آموزش. در مرحله بعد با توجه به سخنان کارشناسان و خبرگان روندهای اصلی ایران به صورت زیر عنوان شد. خیزش گردشگران عراقی به ایران، افزایش سهم گردشگری نقاط دورافتاده (بکر)، رشد گردشگری سلامت (داخل و خارج به داخل)، اینترنتی‌شدن خدمات مسافرتی، محوریت‌یافتن شبکه‌های اجتماعی در بازاریابی گردشگری، رشد چشمگیر امکانات فناوری ارتباطات در خدمات گردشگری (هتل‌ها و . . .)، رشد نقش آفرینی پویای حامی محیط زیست در گردشگری، افزایش دغدغه‌های سیاسی و امنیتی سفر برای گردشگران در میان دولتمردان، افزایش سرمایه‌گذاری در گردشگری، تقویت گردشگری به قصد تجربه‌های اجتماعی و فرهنگی، رشد گردشگری آثار تاریخی، رشد بهداشت مکان‌های اقامتی و غذاخوری‌ها، رشد گردشگری آداب و سنت‌های محلی، افزایش سهم بازدید از صنایع دستی منطقه‌ای در گردشگری، رشد تورهای مسافرتی گروهی به‌جای انفرادی، رشد آموزش متولیان خدمات گردشگری (مشتری‌مداری)، رشد تبلیغات منفی آمریکا علیه ایران، رشد فرهنگی گردشگری داخلی و خارج به داخل، رشد گردشگری آشپزی (افزایش ارزش غذاهای اصیل و محلی در ارزش سفر)، افزایش انگیزه‌های تجاری در سفرهای سیاحتی و زیارتی، و رشد حمل و نقل هوایی، توجه به روندهای اصلی صنعت گردشگری ایران و با توجه به توصیه‌های خبرگان و کارشناسان پس از به‌دست‌آوردن روندهای اصلی باید برنامه‌ریزی برای رشد روندهای اصلی صورت گیرد.

در بخش قبل روندهای اصلی که بر گردشگری ایران تأثیر گذارده‌اند، مشخص و با تبادل نظر و بحث وضعیت حال آن‌ها مشخص شد. در این بخش جا دارد، دورنمایی از کلیه روندها عنوان شد تا برنامه‌های گردشگری مشخص‌تر شوند و آینده این روندها در بازه زمانی مورد تحقیق مشخص

شود. در زمینه رشد سفر عراقی‌ها با توجه به روابط خوبی که در سال‌های اخیر بین دو کشور ایجاد شده و همچنین با توجه به دین مشترک و مکان‌های زیارتی در کشور و همچنین هم‌مرز بودن و کمی هزینه‌های سفر تعداد این گردشگران رشد خواهد داشت که این امر جبران صدمات عدم حضور گردشگران اروپایی را خواهد کرد و همچنین، با توجه به رشد مهارت متولیان و کارکنان خدماتی بخش گردشگری و همچنین، شناخت آن‌ها از خلق و خو و فرهنگ کشورهای مختلف و همچنین، طرز برخورد با گردشگران خارجی باعث می‌شود رشد گردشگران خارجی به ایران ادامه داشته باشد و با توجه به سیاست‌هایی که دولتمردان برای رشد اشتغال و صنعت در ایران داشته‌اند، برنامه‌هایی تدوین شده تا سرمایه‌گذاران بخش خصوصی با انگیزه بهتری وارد عرصه گردشگری شوند و به ساخت مکان‌های تفریحی و همچنین ساخت هتل‌های جدید و استاندارد رو آورند که این امر در حضور گردشگران به ویژه خارجی می‌تواند تأثیرگذار باشد و همچنین، در طی سال‌های اخیر وضعیت بهداشت در اکثر مناطق کشور رشد خوبی نشان داده و فرهنگ بهداشت و نظافت مکان‌های گردشگری در کشور رشد خوبی داشته و کماکان این فرهنگ ادامه خواهد داشت که باعث شده برخی مشکلاتی که در سال‌های گذشته برای گردشگران به خصوص در مناطق دورافتاده و بکر ایجاد می‌شد، از بین برود و با توجه به رشد فناوری‌های جدید و به خصوص اینترنت در کشور بسیاری از گردشگران برنامه‌های خود را بر اساس این فناوری‌ها تنظیم می‌کنند و این امر باعث شده مشاغل جدید که به صورت الکترونیکی و رایانه‌ای است، به خصوص در زمینه دفاتر الکترونیکی گردشگری و رزروهای آنلاین و گردشگری اینترنتی رشد خوبی حاصل شود و با رشد این علوم کماکان رویه در سال‌های آتی رشد خواهد داشت، حتی با حضور شبکه‌های اجتماعی وضعیت تبلیغات در حوزه گردشگری رشد خوبی داشته و این روند با گسترش این شبکه‌ها می‌تواند جایگزین خوبی برای بسیاری از رسانه‌های جمعی برای گسترش گردشگری شود و ادامه این امر سبب رشد خوبی در گردشگری می‌شود و با توجه به اینکه در سال‌های اخیر گردشگران تمایل یافته‌اند، از آداب و سنت‌ها و رسوم محل‌های مختلف آشنایی یابند و در ایران به لحاظ غنی بودن فرهنگ و سنن، و همچنین، قدمتی که دارد، روند رشد در عرصه این عناوین در گردشگری ادامه خوبی خواهد

داشت و در سال‌های اخیر سیاستمداران سعی کرده‌اند با ایجاد روابط بین‌المللی خوب، همچنین شناساندن مناطق گردشگری کشور باعث رشد در این عرصه شوند. هرچند کشور آمریکا در این سال‌ها تبلیغات منفی علیه کشور ایران را گسترش داده ولی به هر حال با وجود گردشگران جدید از کشورهای جدید این رشد گردشگر در کشور ادامه خواهد یافت و تا حدودی این امر محقق شده و با ادامه این رویه گردشگری رشد خوبی خواهد یافت و همچنین، با رشد زیرساخت‌ها در این سال‌ها باعث شده گردشگران با آسایش و آرامش بهتری به سفر بروند و این برنامه با توجه به سرمایه‌گذاری‌های اخیر ادامه خواهد یافت.

با در نظر گرفتن برخی مواردی که در توضیحات این پژوهش عنوان شد نیاز به برخی تحقیقات برای آینده نیاز است اگر پژوهشگری قصد تحقیق داشته باشد، می‌تواند از موضوعات زیر بهره بگیرد. بر این اساس، به محققان آتی پیشنهاد می‌شود موضوعات زیر را برای پژوهش مد نظر داشته باشند: روندهای روابط بین‌المللی گردشگری ایران؛ و روندهای رشد ساختارهای صنعت گردشگری در حوزه سلامت.

بر اساس نتایج پژوهش و توصیه خبرگان برای تغییر روندها و تأمین منافع ملی، پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

- وزارت خارجه باید سعی کند برای گردشگران پزشکی با هماهنگی اداره میراث فرهنگی که برای حضور در کشور و درمان به بازه زمانی بیشتر از یک ماه نیاز دارند روادید طولانی‌مدت‌تری صادر کند تا گردشگران راحت‌تر برای درمان بتوانند از مزایای پزشکی بیمارستان‌های کشور استفاده کنند.
- ابتدا باید دولت زیرساخت‌های صنعت گردشگری در کشور را به کمک سرمایه‌گذاران بخش خصوصی رشد دهد یعنی هم در بخش ساخت هتل‌ها و مکان‌های گردشگری و توریستی و هم در بخش حمل و نقل و جاده‌ها و هم در خصوص مکان‌های رفاهی بین‌راهی.
- با توجه به تبلیغات منفی برخی کشورها وزارت امور خارجه ایران باید سعی کند روابط بین‌المللی را با کشورهای جهان رشد دهد تا بتوان با ایجاد ارتباط قوی‌تر با آن‌ها ذهنیت گردشگران خارجی را نسبت به ایران بهبود بخشید.

- باید صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران با کمک دیگر رسانه‌های جمعی تبلیغات گسترده‌ای را انجام دهند تا فرهنگ گردشگری و روش برخورد با گردشگران را در بین عموم جامعه رشد دهند.
- باید اداره میراث فرهنگی و گردشگری کشور ساختارها و قوانین مربوط به گردشگری را اصلاح کند تا بتوان با قوانین جدید رشد گردشگری بیشتری در آینده ایجاد شود.
- با توجه به تنوع فرهنگ‌ها و سنن غنی در کشور در زمینه رشد آن‌ها در خصوص جذب گردشگر بیشتر، اداره میراث فرهنگی و گردشگری بیشتر تلاش کنند.
- اداره میراث فرهنگی و گردشگری کشور برای شناخت کشور و تاریخ و تمدن کهن کشور به کمک بخش‌های دیگر دولت که می‌توانند در این زمینه‌ها کمک کنند، سعی کنند با تلاش بیشتر از جمله شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی گردشگری در جهان و تبلیغات به شناخت ایران کمک کنند.
- با توجه به تبلیغات منفی از بیرون مرزهای کشور سعی شود عزم ملی برای پیشرفت گردشگری رشد یابد.
- وزارت فناوری و اطلاعات با رشد اینترنت قوی و قابل دسترس در مناطق مختلف جهت گردشگران که بتوانند به راحتی در هر نقطه‌ای، اطلاعات منطقه، رزرواسیون آنلاین، راهیابی اینترنتی را در دسترس داشته باشند.

منابع

- پدرام، عبدالرحیم، و احمدیان، مهدی (۱۳۹۴). آموزه‌ها و آزموده‌های آینده‌پژوهی. تهران: مؤسسه افق آینده‌پژوهی راهبردی
- عنایت‌اله، سهیل (۱۳۹۳). پرسش از آینده. ترجمه مسعود منزوی، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- کورنیش، ادوارد (۱۳۹۴). آینده‌پژوهی پیشرفته. ترجمه سیاوش ملکی‌فر، تهران، انتشارات آینده‌پژوه.